

РОЗДІЛ І. ПРОБЛЕМИ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 364-57 (430)

Марина Бойченко

Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка
ORCID ID 0000-0002-0543-8832

Петро Рибалко

Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка
ORCID ID 0000-0002-6460-4255

Ірина Чистякова

Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка
ORCID ID 0000-0001-8645-510X

Ольга Лянна

Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка
ORCID ID 0000-0002-4467-7166

DOI 10.24139/2312-5993/2023.04/003-012

КОРЕКЦІЙНА РОБОТА З ДІТЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ: ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ

У статті висвітлено змістово-процесуальні засади корекційної роботи з дітьми з інвалідністю в Німеччині на прикладі Мюнхенського реабілітаційного центру. Виявлено, що діяльність аналізованого в статті реабілітаційного центру спрямована на корекційну допомогу й усебічну підтримку дітей та молоді з інвалідністю, а також їхніх сімей/піклувальників. З'ясовано, що основними напрямками такої допомоги є надання якісних освітніх послуг у системі безперервної освіти (дошкільна, початкова, середня, професійно-технічна), що спрямована на підготовку молодої людини з інвалідністю до самостійного життя в суспільстві й успішного працевлаштування; надання корекційно-реабілітаційних послуг та психологічної підтримки.

Ключові слова: корекційна робота, діти з інвалідністю, діти з особливими освітніми потребами, реабілітаційний центр, Німеччина.

Постановка проблеми. У сучасних умовах воєнного стану в Україні загострилася необхідність корекційної роботи з дітьми з інвалідністю, спрямованої на їх цілісний розвиток та максимальне розкриття потенціалу, адже незаперечним є факт, що нині внаслідок війни кількість таких дітей лише зростає. З метою запровадження цілісного підходу до освітньої, виховної та корекційно-реабілітаційної роботи дітей із інвалідністю доцільним бачиться вивчення позитивного зарубіжного досвіду, насамперед, німецького, як країни, що має значні позитивні здобутки в означеній галузі.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема корекційної роботи з дітьми з інвалідністю в Україні стала предметом широкого наукового інтересу представників різних галузей: спеціальної та загальної педагогіки, психології, медицини тощо. Різні аспекти корекційної роботи з дітьми з інвалідністю висвітлені в роботах О. Боряк, Л. Вавіної, О. Гаяш, А. Колупаєвої, С. Миронової, О. Нагорної, М. Поваляєвої, Л. Рибченко, В. Синьова, Т. Скрипник, Г. Хворової, О. Хохліної та ін. Діяльність реабілітаційних центрів розкрита в працях І. Башкіна, Н. Бездідько, О. Бісмак, К. Бражник, Н. Гордієнко, В. Нечипоренко, О. Позднякової та ін. Разом із тим, питання зарубіжного, зокрема німецького, досвіду організації корекційної роботи з дітьми з інвалідністю в умовах реабілітаційного центру поки що не знайшло широкого розкриття.

Метою статті є висвітлення змістово-процесуальних засад корекційної роботи з дітьми з інвалідністю в умовах реабілітаційного центру Німеччини.

Методи дослідження. У дослідженні використано низку теоретичних методів: як загальнонаукових (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація), так і конкретно наукових – термінологічний аналіз – задля дефініціювання основоположних понять дослідження, структурний аналіз – з метою визначення складових корекційної роботи з дітьми з інвалідністю в реабілітаційних центрах Німеччини.

Виклад основного матеріалу. Провідною ідеєю, покладеною в основу корекційної роботи з дітьми з інвалідністю є інклюзія, що передбачає, насамперед, прийняття різноманітності й надання варіантів для розвитку та реалізації, адже всі люди мають однакові потреби, але кожна людина виходить із власної «відправної точки», щоб їх задовольнити.

У Німеччині такі можливості пропонують заклади лікувальної освіти, інтеграційні/інклюзивні та звичайні заклади освіти, які доповнюють один одного та пропонують батькам можливість вибрати індивідуальний догляд, освіту та розвиток, які відповідають потребам їхніх дітей.

Протягом останніх років співпраця та взаємозв'язок між різноманітними закладами для дітей та молоді (дитячими садками, лікувальними освітніми денними центрами та різними типами шкіл) постійно розширювалися та стабілізувалися, з основним акцентом на участі та залученні, вихованні незалежності та соціальному спілкуванні.

У даному контексті цікавим є досвід німецького реабілітаційного центру, створеного фондом ICP Munich, діяльність якого спрямована на

освіту, розвиток і лікування дітей, підлітків та дорослих із дитячим церебральним паралічем (ДЦП) та іншими фізичними і множинними вадами. Фонд ICP Munich являє собою парасольковий реабілітаційний центр, що охоплює школи, центри денного догляду, центри професійної підготовки тощо через догляд, терапію та медичну допомогу з метою надання досліджуваній цільовій категорії найкращих академічних можливостей, а також можливостей професійної інтеграції та соціальної участі.

Пропозиція послуг, що надається реабілітаційним центром дітям та молоді з інвалідністю, охоплює такі напрями:

- спеціальна школа Луїзи Кіссельбах для осіб із особливими потребами (фокус на фізичному та моторному розвитку);
- корекційний дитячий садок;
- трудова, фізична та логопедична терапія;
- спеціалізований догляд;
- консультації медичних фахівців;
- проживання учнів;
- центр професійно-технічного навчання;
- зона професійного навчання;
- корекційно-технічне училище;
- школа-інтернат та групи проживання для учнів ПТО;
- ортопедична майстерня OWI в ICP GmbH (*Ein Überblick: Unsere Einrichtungen und Dienste*).

Далі розглянемо детальніше напрями, спрямовані на корекційну, освітню та виховну роботу з дітьми з інвалідністю. Зокрема, спеціальна школа Луїзи Кіссельбах для осіб із особливими потребами, що фокусується на фізичному та моторному розвитку, пропонує означені вище послуги протягом усіх етапів навчання, а саме:

- дошкільна освіта (з 4 років до вступу до школи);
- початкова освіта (1-4 класи);
- середня освіта (5-9 класи);
- професійно-технічна освіта (10-12 класи) (*Bildung & Erziehung. Luise-Kiesselbach-Förderschule*).

Діяльність спеціальної школи Луїзи Кіссельбах ґрунтується на таких концептуальних положеннях:

- наявність структурованого щоденного і щотижневого розпорядку дня, що охоплює навчальні заняття, терапію та час денного догляду;

- просторові «острівці», що складаються з класної кімнати, дитячої кімнати, кімнати відпочинку та терапевтичної кімнати;
- вчителі спеціальної освіти, вихователі, терапевти та інші фахівці, які працюють у міждисциплінарній команді;
- інтегроване навчання в міжкурсових і міжпрофільних класах;
- різні довідкові програми: рамкова програма для пріоритету підтримки навчання, програма для розумового розвитку;
- диференційоване навчання в малих групах з рівними можливостями;
- опорно-діагностичні заняття за індивідуальними планами супроводу;
- розвиток органів чуття та моторики (SMB – Sinne-Motorik-Bildung) у дітей та молоді з комплексними порушеннями;
- пропозиція терапевтичних послуг: ерготерапія, логопедія та фізіотерапія;
- спорт і плавання в поєднанні з фізіотерапією;
- проживання в гуртожитку за бажанням;
- за запитом комплексний догляд під час відпустки в центрі денного догляду (зачинений лише 3 тижні на рік);
- доступ до інклюзивної початкової школи Луїзи Кіссельбах;
- доступ до професійної школи Луїзи Кіссельбах;
- шкільний транспорт із послугами таксі (*Luise-KiesselbachFörderschule Förderschwerpunkt körperliche und motorische Entwicklung*).

Далі окреслимо детальніше кожен із етапів навчання.

1. Дошкільна освіта (з 4 років до вступу до школи) – спрямована на підготовку до успішного зарахування до школи через розвиток відповідних навичок, а саме: самостійності, зосередженості й наполегливості, навичок планування власних дій, толерантності та розуміння, креативності, мовних та комунікативних навичок, а також соціалізацію.

2. Початкова освіта (1-4 класи). У межах початкової ланки передбачено можливість створення діагностувальних класів (1, 1А та 2). На даному етапі учні вивчають німецьку мову, математику, громадянську освіту, музику, мистецтво, ремесла, етику, релігію та спорт.

3. Середня освіта (5-9 класи) спрямована на підготовку до переходу зі школи на роботу. У середній школі основними навчальними дисциплінами є: історія, політика, географія, природа і техніка, інформатика, харчування та соціальні студії, англійська мова,

орієнтаційна практика, заняття з підготовки до переходу зі школи на роботу «Школа і професія».

4. Професійно-технічна освіта (10-12 класи), що являє собою 3-річний денний курс для виконання програми обов'язкової професійної школи за такими напрямками:

- професія і робота;
- дозвілля;
- життя в суспільстві;
- мобільність;
- особистість і соціальні відносини;
- життєдіяльність;
- спорт і фізичні вправи;
- релігія/етика (*Luise-KiesselbachFörderschule Förderschwerpunkt körperliche und motorische Entwicklung*).

Принагідно зауважимо, що крім спеціальної школи Луїзи Кіссельбах, корекційну роботу здійснюють соціально-педагогічні спеціальні служби в межах денного центру лікувально-просвітницької роботи. Відповідні послуги надають як педагоги та медичні працівники означеного денного центру лікувально-просвітницької роботи, так і працівники лікувально-просвітницької й соціально-педагогічної спеціальної служби готові, зокрема в аспекті надання індивідуальної підтримки, консультацій та допомоги дітям і молоді з інвалідністю, а також їх опікунам.

Основною метою спеціальних служб є допомога дитині/молодій людині з інвалідністю розвинути свої здібності та зменшити індивідуальні бар'єри, щоб дати їм можливість брати участь у житті суспільства. Досягнення мети передбачає реалізацію таких завдань:

- індивідуально-орієнтований розвиток дітей та молоді для досягнення ними самовизначення, самостійності, дієздатності та особистісного розвитку;
- участь у міждисциплінарному плануванні розвитку окремої дитини в тісній взаємодії з персоналом у групі та в терапії;
- співпраця з батьками, крім персоналу всередині групи, для забезпечення всебічного розвитку дитини;
- консультування батьків щодо лікування інвалідності їхньої дитини та її впливу, а також щодо інших варіантів підтримки (таких як додаткова терапія, наступність корекційних заходів, допоміжні пристрої);

- співпраця в конкретних випадках з іншими установами (школами, асоціаціями, лікарнями, молодіжними службами та іншими державними установами, закладами раннього втручання, лікарями, терапевтами тощо);

- обмін кейсами з іншими терапевтами (*Heilpädagogischer & Psychologischer Fachdienst*).

Психологічна допомога дітям з інвалідністю та їхнім сім'ям є невід'ємною складовою корекційної роботи. Психологічна допомога надається командою психологічної служби реабілітаційного центру фонду ICP Munich, до складу якої входять три досвідчених психологи за різними терапевтичними спеціальностями.

Психологічна робота з дітьми з інвалідністю ґрунтується на підході, орієнтованому на ресурси: зі ставленням, сформованим прийняттям, емпатією, неупередженістю й повагою, увага завжди зосереджена на соціальній інтеграції та активації можливостей підтримки для тих, хто її потребує. Через консультування та терапію створено основу для ознайомлення дітей, молоді й дорослих з усім їхнім потенціалом для подальших дій, допомагаючи їм активізувати особисті й соціальні ресурси та самостійно досягати власних індивідуальних рішень і цілей.

Співробітники психологічної служби надають діагностичні, консультаційні та терапевтичні послуги для батьків і дітей; консультують персонал щодо того, як управляти психологічними відхиленнями в дітей та молоді, і надають експертні пояснювальні моделі; проводять регулярні психологічні консультації команди, які дозволяють учасникам обмірковувати свої дії, (заново) відкрити особисті ресурси, належним чином пом'якшити стрес і зберегти радість від роботи; підтримують команди у формуванні спільних цілей розвитку дітей та молоді; організовують внутрішні курси підвищення кваліфікації для персоналу реабілітаційного центру фонду ICP Munich (там само).

У межах реабілітаційного центру фонду ICP Munich функціонує школа-інтернат, розрахована на 36 осіб із особливими освітніми потребами, які або навчаються у школі Луїзи Кіссельбах або відвідують лікувально-просвітницький денний центр.

Місія означеної школи-інтернату формулюється як гасло «Бути вдома», при цьому «бути вдома» означає не лише жити в громаді, де кожен чувається в безпеці, а й надання професійної допомоги та піклування. Місією передбачене й тісне спілкування та контакт із

батьками і опікунами, які також отримують користь від опіки школи-інтернату, отримуючи означену підтримку.

Діти та молодь із інвалідністю, які перебувають у школі-інтернаті під професійним наглядом, знаходять місце проживання, яке відповідає їхнім потребам і дозволяє їм жити якомога автономніше. Фахівці реабілітаційного центру створюють відповідні умови проживання, які максимально наближені до сімейного середовища, адже найвищим пріоритетом педагогічної діяльності реабілітаційного центру є досягнення максимальної незалежності та якості життя в усіх аспектах. Зокрема, створюються умови для активного соціального життя дітей та молоді з інвалідністю – спілкування з іншими, ігор, виконання домашніх завдань, прийому батьків і друзів в гості, відвідування екскурсій. Крім цього, діти мають можливість залишатися у школі-інтернаті на вихідні, а також проводити час наодинці. Це досягається головним чином завдяки стабільним стосункам між мешканцями школи-інтернату та персоналом інтернатних груп, які є важливими опікунами для дітей та молоді.

Максимальна кількість осіб у житловій групі становить 9 осіб. Склад групи змішаний за віком та статтю. Діти, підлітки та молоді люди проживають в одно- та двомісних кімнатах зі спільними санвузлами не більше двох осіб. Крім того, є ванна з підйомником, столики для доглядання та душ, а також раковини з регульованою висотою. Основне оснащення номерів складається з (доглядового) ліжка, шафи з відділенням, що замикається, книжкової шафи та письмового столу. Кімнати можуть бути оформлені на смак мешканців. Кожна житлова група має одну загальну кімнату з телевізором та іграми, а також балкон. Їжа готується спільно на кухні житлової групи.

Інтернатна група для молоді та дорослих, які все ще повинні відвідувати школу, розширює можливості, які пропонує школа-інтернат. Ця форма проживання зосереджена на підготовці мешканців до максимально незалежного життя після закінчення навчання. Основними цілями є виховання відповідальності, самостійності, набуття практичних життєвих навичок тощо. Персонал цієї інтернатної групи сприймає себе більше як компаньйонів, ніж як доглядальників.

У межах короткострокового та тимчасового догляду реабілітаційний центр пропонує дітям із інвалідністю, які відвідують денний центр, можливість проживати в інтернаті на обмежений період часу, що стає їхнім тимчасовим домом. Діти відпочивають від

повсякденного життя з додатковими можливостями познайомитися з новими людьми. Для батьків цей період створює деяку свободу, яку вони можуть використовувати для своїх індивідуальних потреб, незалежно від того, чи хочуть вони відновити сили від повсякденного стресу, взяти відпустку, або якщо і коли вони тимчасово не можуть піклуватися про свою дитину (*Schülerwohnheim – Daheim sein*).

Для наймолодших відвідувачів, реабілітаційний центр фонду ICP Munich пропонує загалом близько 420 місць у чотирьох денних центрах з доглядом за немовлятами, дитячими садками та позашкільними закладами. Три інтеграційних і один звичайний заклад доповнюють один одного й дозволяють батькам вибрати обстановку, яка найкраще відповідає потребам їхньої дитини.

Денні центри для дітей пропонують низку можливостей:

- грамотна й турботлива допомога, розвиток та спілкування для кожної дитини;
- можливість обміну досвідом і спільного навчання дітей із різними сильними сторонами та потребами;
- сприяння соціальному спілкуванню та соціальній взаємодії;
- усвідомлення різноманітності як нормального компоненту щоденних взаємодій;
- багато доступного простору для формування та розвитку нових навичок, здібностей і структур соціальної поведінки;
- міждисциплінарні команди для інтенсивної співпраці, взаємозв'язку та професійного обміну;
- спільне партнерство з родинами;
- індивідуальні консультації для батьків щодо відповідних можливостей догляду за дитиною;
- взаємозв'язок зі школою для дітей із особливими потребами та денним центром лікувальної освіти в Stiftung ICP, щоб допомогти запропонувати кожній дитині з обмеженими можливостями відповідне середовище для розвитку (*IKF Integrative Kinderförderung GmbH*).

Ще одним структурним підрозділом реабілітаційного центру є інклюзивний будинок для дітей Луїзи Кіссельбах на Гармішер Штрассе, що являє собою навчально-виховний комплекс «дитячий будинок – дитячий садок –заклад позашкільної освіти» на додаток до інклюзивної початкової школи, яка включає один клас на паралель, де учні з особливими освітніми потребами та без них навчаються разом.

Тісний зв'язок із дитячим будинком дозволяє створити оптимальне місце для навчання та розвитку дитини з інвалідністю.

Кооперативне цілоденне навчання в інклюзивному будинку Луїзи Кіссельбах охоплює:

- фактичне впровадження інклюзії завдяки концептуальним та організаційним зв'язкам «дитячий садок – початкова школа – заклад позашкільної освіти»;
- крос-функціональне навчання, освіту та розвиток;
- відповідні до віку класи в державно визнаній початковій школі та допомогу у відповідному до віку розвитку в аспектах соціального й культурного навчання, моторики, художніх і творчих здібностей;
- класи не більше 18 учнів дозволяють навчати учнів із різними навчальними цілями;
- тісне спілкування вчителів і позашкільного персоналу забезпечує хороший догляд у кожному класі;
- мовлення, трудотерапія та фізіотерапія пропонуються на місці через спеціальні терапевтичні служби фонду ICP (*IKF Integrative Kinderförderung GmbH*).

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, можемо констатувати, що діяльність аналізованого в статті реабілітаційного центру спрямована на корекційну допомогу й усебічну підтримку дітей та молоді з інвалідністю, а також їхніх сімей/піклувальників.

Основними напрямками є надання якісних освітніх послуг у системі безперервної освіти (дошкільна, початкова, середня, професійно-технічна), що спрямована на підготовку молодої людини з інвалідністю до самостійного життя в суспільстві та успішного працевлаштування; надання корекційно-реабілітаційних послуг та психологічної підтримки.

Зважаючи на актуальність порушеної проблематики для нашої країни, подальші наукові розвідки будуть спрямовані на вивчення досвіду роботи реабілітаційних центрів у країнах ЄС із розробленням рекомендацій щодо імплементації європейського досвіду у практику українських реабілітаційних центрів.

ЛІТЕРАТУРА

- Bildung & Erziehung. Luise-Kiesselbach-Förderschule.* URL: <https://www.icpmuenchen.de/bildung-erziehung/foerderschule/>.
- Ein Überblick: Unsere Einrichtungen und Dienste.* URL: <https://www.icpmuenchen.de/wp-content/uploads/2022/11/ICP-Stiftung-FB-Ueberblick-2810022-Sreen-1.pdf>.

Heilpädagogischer & Psychologischer Fachdienst. URL:
<https://www.icpmuenchen.de/bildung-erziehung/heilpadagogischer-psychologischer-fachdienst/>.

Ihre Unterstützung kommt an: Spendenmöglichkeiten. URL:
<https://www.icpmuenchen.de/wp-content/uploads/2022/11/ICP-Stiftung-FB-Spenden-250822-A5-Screen-1.pdf>.

IKF Integrative Kinderförderung GmbH. URL:
<https://www.icpmuenchen.de/en/instruction-and-education/day-centres-for-children-ikf/#kita>.

Luise-KiesselbachFörderschule Förderschwerpunkt körperliche und motorische Entwicklung. URL:
<https://www.icpmuenchen.de/wp-content/uploads/2021/06/ICP-foerderschule-170521.pdf>.

Schülerwohnheim – Daheim sein. URL: <https://www.icpmuenchen.de/bildung-erziehung/heilpaedagogische-tagesstaette/schuelerwohnheim/>.

SUMMARY

Boichenko Maryna, Rybalko Petro, Chystiakova Iryna, Lianna Olha.
Correctional work with children with disabilities in the conditions of the rehabilitation center: German experience.

The article highlights the content and procedural foundations of correctional work with children with disabilities in Germany using the example of the Munich ICP Foundation rehabilitation center. It has been revealed that the activities of this rehabilitation center are aimed at correctional assistance and comprehensive support of children and youth with disabilities, as well as their families/caregivers.

It is noted that the leading idea underlying correctional work with children with disabilities is inclusion, which involves, first of all, accepting diversity and providing options for development and implementation, because all people have the same needs, but each person starts from his own "starting point" in order to satisfy them.

In Germany, these options are offered by remedial education, integration/inclusive and mainstream education, which complement each other and offer parents the opportunity to choose individual care, education and development that meet their children's needs.

It is emphasized that recently, the cooperation between various institutions for children and youth (kindergartens, therapeutic educational day centers and different types of schools) has been constantly expanded and stabilized, with the main emphasis on participation and involvement, education of independence and social communication.

It is found that the main directions of such assistance are the provision of quality educational services in the system of continuous education (preschool, primary, secondary, vocational), aimed at preparing a young person with a disability for independent life in society and successful employment; provision of correctional and rehabilitation services and psychological support.

Key words: correctional work, children with disabilities, children with special educational needs, rehabilitation center, Germany.